

ФАКТОРИ, ЩО СТРИМУЮТЬ І УПОВІЛЬНЮЮТЬ ПРОЦЕС ІНТЕНСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

О.М. Федорчук – к.е.н. ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

Постановка проблеми. Магістральним напрямом підвищення ефективності всіх структурних підрозділів АПК є перехід на шлях інтенсивного розвитку. Інтенсифікація сільського господарства означає збільшення виробництва продукції в розрахунку на одиницю ресурсів. Хоч цей процес уже стає реальністю, однак зростання собівартості продукції й зниження фондівіддачі свідчать про те, що збільшення капіталовкладень випереджає зростання валової продукції. Впродовж багатьох років підвищення продуктивності праці відстає від темпів зростання оплати. Все це істотно уповільнює темпи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

У справі інтенсифікації виробництва найважливішими є заходи науково-технічного характеру, спрямовані на перехід від випуску окремих механізмів до комплексу машин, що уможливають впровадження поточної технології. Важливе місце в системі заходів належить прогресивним індустріальним технологіям вирощування окремих культур.

Розвиток сільськогосподарського виробництва повинен супроводжуватися зниженням затрат живої праці на виробництво одиницю продукції. Однак формування і функціонування АПК України та регіону відбувається в умовах загострення проблеми трудових ресурсів, оскільки в колгоспах та радгоспах окремих областей, особливо низових адміністративних районів, збільшується дефіцит робочої сили.

Стан вивчення проблеми. Визначальною проблемою для України нині є відсутність чітких стратегічних та тактичних пріоритетів розвитку галузей АПК. Проблема формування стратегії і тактики надто об'ємна та дискусійна і наводить на думку, що вона не може обмежуватись лише науковим аналізом міжнародних стандартів та поглядів, а ще гірше – копіюванням неадаптованих механізмів. Слід зауважити, що успішний розвиток зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни без науково обґрунтованої соціально-економічної політики, тобто стратегічних і тактичних дій держави неможливий. Свідомий вибір механізму економічного регулювання з властивою йому структурою і динамізмом, внутрішні та зовнішні чинники якого стають могутньою рушійною силою процесу – важлива складова зовнішньоекономічної ситуації.

Спад валового національного продукту, руйнація системи, загострення дефіциту платіжного балансу і державного бюджету, суттєве зниження рівня життя переважної більшості соціальних верств населення – найбільш характерні ознаки критеріальної оцінки наслідків зовнішньої політики та невважених рішень щодо перспектив розвитку

зовнішньоекономічної діяльності в галузі. Вона не наближається, а навпаки, віддаляється від сучасного світового ринку з властивою йому системою відносин, конкуренції та активним бізнесом під регулюючим правовим і економічним впливом держави.

Штучно прискорити зовнішньоекономічну діяльність, сформувати стратегію і тактику через перехідні стадії – спроба, як довів досвід регулювання імпорту товарів в Україну, безнадійна і згубна для розвитку експортно-імпортних відносин. Основною ознакою ринкової економіки є конкурентна боротьба, тобто суперництво підприємств, в тому числі і агропромислового комплексу. В сільгоспвиробництві конкуренції притаманні певні особливості. В умовах виникнення і дії конкуренції в агропромисловому виробництві, а також в процесі приведення у відповідність з вимогами ЄС українського сільського господарства, важливого значення набуває його модернізація, котра вимагає значної бюджетної підтримки, кредитних засобів і спеціальних коштів.

Розвиток села й структурні перетворення в сільському господарстві на сучасному етапі розвитку пов'язані з реалізацією двох паралельних процесів: 1) модернізації сільського господарства, спрямованої на поліпшення аграрної та суспільно-професійної структури, а також зростання конкурентоспроможності продукції та послуг українського сільського господарства; 2) усебічного розвитку села, що дасть можливість постійного або часткового відпливу сільського населення до нерільничих професій, підтримки альтернативних джерел доходу за інтенсивного розвитку технічної та соціальної інфраструктури села.

Завдання і методика досліджень. Головними завданнями розвитку технічного сервісу в ринкових умовах є максимальне використання існуючих виробничих потужностей ремонтно-обслуговуючої бази шляхом реформування її структур та переоснащення відповідно до передових технологій виробництва; оптимізації розміщення мережі техсервісних підприємств і їх підрозділів у регіонах України з урахуванням виключення монополізму в наданні послуг; обов'язковій участі підприємств-виготовлювачів техніки у формуванні мережі техсервісних підприємств і виконанні технічних послуг; упровадженні економічного механізму, що діє на договірних засадах і враховує взаємну вигідність та зацікавленість суб'єктів; вирішенні питань кредитно-фінансового забезпечення технічного сервісу.

Результати досліджень. Інтенсифікація сільського господарства ґрунтується на безперервному технічному прогресі, постійному зростанні високопродуктивних машин, мінеральних добрив, меліорації земель, виведенні нових високоврожайних сортів сільськогосподарських культур і високопродуктивних порід тварин. Вона опосередковує закономірний і об'єктивний процес розвитку сільського господарства на розширеній основі.

Головною метою інтенсифікації сільського господарства є збільшення виробництва продукції і її якості для повнішого задоволення

зростаючих потреб населення. Вона грає важливу роль в зближенні культурних і матеріальних умов життя міського і сільського населення, сприяє перетворенню сільськогосподарської праці на різновид індустриального, наближенню сільського господарства до рівня промисловості по технічній озброєності і організації виробництва.

Інтенсифікація як процес розвитку сільськогосподарського виробництва можлива і виправдана тоді, коли ріст продукції здійснюється у вищих пропорціях і розмірах порівняно із збільшенням додаткових вкладень, але і якщо виробництво продукції в значно менших розмірах, ніж збільшуються додаткові витрати. Зменшення виходу продукції при додаткових вкладеннях капіталу відбувається тільки в тих випадках, якщо рівень технічної оснащеності сільського господарства залишається незмінним.

Ще однією групою факторів, що суттєво уповільнює процес інтенсифікації сільського господарства України є відсутність системи обслуговуючих агросервісних станцій. Сьогодні проблеми забезпечення запасними частинами, ремонтної бази, наявності кваліфікованих спеціалістів тощо кожне господарство вирішує самотужки і витрачає при цьому зайві суми фінансових ресурсів, які знову ж таки могли б бути направлені на поліпшення умов господарювання в аграрному секторі країни.

На світовому ринку налічується понад 150 моделей зернозбиральних комбайнів, з яких в Україні – понад 100 моделей всіх можливих виробників світу, що значною мірою ускладнює забезпечення якісного, кваліфікованого і доступного за цінами технічного сервісу.

Переваги зарубіжної техніки перед вітчизняною досить великі. Разом з тим, ця техніка досить дорога, потребує великих обсягів механізованих робіт та має складне обслуговування. Практика показала, що витрати на відновлення закордонної техніки у декілька разів перевищують її початкову вартість. Про це свідчить експлуатація комбайнів “Джон-Дір”. Так, первісна вартість поставленого по договору комбайна становить 212 тис. дол. США, враховуючи ПДВ – 254 тис. дол. США. Виконуючи послуги зі збирання врожаю, 1 комбайн може намолотити до 300 тонн зерна на рік, а з врахуванням витрат на заробітну плату комбайнерам, обслуговуючому персоналу, паливо-мастильні матеріали та інше на розрахунки піде лише 100-150 тонн зерна. Отже, щоб розрахуватися за дану імпортовану техніку її прийдеється експлуатувати як мінімум 20 років.

Заводи-виробники та створені ними або з їх безпосередньою участю сервісні структури повинні взяти на себе функції і відповідальність за реалізацію матеріально-технічних засобів та їх стан протягом гарантійного періоду та усього строку експлуатації, а також відновлення та повторний продаж частково зношених машин. Ринок ресурсів повинен доповнюватися сервісними структурами, які мають виконувати функції перед- і післяпродажного технічного обслуговування.

В Україні вже створено 63 фірмові технічні центри з обслуговування тракторів, комбайнів та іншої складної сільськогосподарської техніки. Країна ще має можливості для організації ринку технічних послуг через мережу дилерських підприємств на базі 576 спеціалізованих майстерень, 38 ремонтних заводів, 1185 майстерень загального призначення, станцій технічного обслуговування тракторів, автомобілів і обладнання тваринницьких ферм. Ці підприємства в основному забезпечені необхідним технологічним обладнанням і мають кваліфіковані (кадри для надання технічних послуг).

Водночас з розвитком дилерської системи необхідна державна підтримка збереження та відновлення існуючого техсервісного потенціалу. Треба законодавчо зобов'язати заводи-виробники забезпечувати технічний сервіс своїм, виробам протягом усього періоду їх експлуатації, як це прийнято в розвинутих країнах.

Основний обсяг ремонтних робіт нині припадає на майстерні та пункти технічного обслуговування сільськогосподарських підприємств, які через недостатню забезпеченість технологічними і технічними засобами не мають можливості повністю дотримуватися технології ремонтно-і обслуговуючих процесів. Одночасно ремонтні підприємства агротехсервісу, які досить добре оснащені технологічним обладнанням, унаслідок зниження платоспроможності сільських товаровиробників майже втратили ринок технічних послуг.

Технічний сервіс доцільно покласти на фірмові технічні центри, дилерську мережу, ремонтно-обслуговуючі кооперативи, районні агротехсервісні комплекси, об'єднання ремонтних заводів, структури «Агроремтехзабезпечення» і «Украгротех». Ці формування повинні створити мережу сервісно-консультативних і дорадчих служб для оптимізації машинно-тракторних парків господарств, обґрунтування раціональних форм кооперування у використанні та ремонті техніки.

Реформування сільськогосподарських підприємств, їх реорганізація у ринкові структури, реструктуризація інженерно-технічної служби і господарств вимагають збільшення технологічної потреби в технічних засобах. За цих умов великого значення набуває створення і розвиток ринку вживаної та відновленої техніки.

Виконання технологічних процесів і операцій в економічно слабких господарствах потребує використання недорогих машин. Сільськогосподарські та інші підприємства агропромислового комплексу щороку списують і продають або відправляють на металобрухт велику кількість тракторів, комбайнів, інших машин. В умовах недостатньої технічної оснащеності сільськогосподарського виробництва і неможливості підвищення її рівня за рахунок купівлі нових машин надмірне списання технічних засобів економічно невиправдане. Разом з тим агротехсервісні підприємства, які спеціалізуються на ремонті та технічному обслуговуванні певних видів технічних засобів, їх основних вузлів та агрегатів, перебувають у складному економічному стані через

незавантаженість виробничих потужностей. Такі підприємства могли б узяти участь у формуванні ринку вживаної техніки.

Доцільно відновлювати деталі, вузли і агрегати та використовувати їх для ремонту машин. Капітально-відновлювальний ремонт у 2—3 рази дешевший за нову машину. При списанні тракторів 25-40% деталей, які потрапляють у металобрухт, придатні для подальшого використання і ще стільки ж їх можна відновити. Це підтверджує досвід тих, хто купив списаний трактор. Після виконання відновлювального ремонту такі трактори успішно використовують сільські механізатори для власних потреб.

Ринок уживаних сільськогосподарських машин означає повторну їх реалізацію після відновлення роботоздатності. У сільськогосподарських товаровиробників Англії, Франції, Німеччини, США на один куплений новий трактор припадає 3—4 уживаних. Понад 50% механізованих робіт фермерські господарства виконують за допомогою тракторів, придбаних на вторинному ринку техніки. Основним продавцем і частково зношеної техніки є дилерські підприємства, які мають змогу проводити якісне її обслуговування перед продажем, а за необхідності - й ремонт.

Створення та розвиток вторинного ринку техніки потребує державної підтримки. Треба і прийняти законодавчо-правові та нормативні акти, які б сприяли його формуванню. Насамперед, це стосується повторного використання сільськогосподарської техніки, організації купівлі-продажу, відновлення і реалізації частково зношених машин, а також відновлення і реалізації уживаної техніки, вузлів, агрегатів і запасних частин.

Попередня ремонтно-обслуговуюча база АПК України, яка мала 38 ремонтних заводів, 576 спеціалізованих майстерень та 513 районних майстерень загального призначення, останніми роками занепадала і використовується не за призначенням. Навіть часткове її відновлення дасть змогу вирішити першочергові проблеми порятунку залишків МТП аграрного сектору. Поліпшення якісного складу МТЗ має бути досягнуто за рахунок його поступового оновлення новою та модернізованою технікою, яка відповідає вимогам екологічно безпечних, енерго-, ресурсощадних високопродуктивних технологій виробництва продукції. При цьому зазначені комплектування необхідно гармонізувати з більш інтенсивним переходом сільськогосподарських підприємств до зональної спеціалізації виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки.

Працездатність старої техніки необхідно підтримувати за рахунок відновлювальних ремонтів з використанням нових вузлів та компонентів конструкцій. Використання відремонтованої техніки, яка відпрацювала свій нормативний термін, має забезпечити впродовж найближчих 5-6 років виконання не менше 60% обсягів механізованих робіт. У зв'язку з цим доцільно збільшити обсяги ремонтних робіт при одночасному підвищенні їх якості. Для забезпечення їх виконання необхідно

відновити роботу ремонтних заводів, спеціалізованих ремонтних майстерень та районних майстерень загального призначення. Очевидно, що держава має також посприяти створенню розгалуженої системи дилерського обслуговування сільського господарства.

Отже потрібні кардинальні зміни у функціонуванні системи державного регулювання виробничих процесів у суспільстві. Такі зміни неможливі без чіткого бачення пріоритетів розвитку галузі. Організація галузевого й видового виробництв сільськогосподарської продукції здійснюється на основі використання у технологічному процесі сукупності різних, характерних за своїм фізичним змістом, призначенням і тривалістю амортизаційних строків експлуатації основних виробничих засобів. При системному відновленні, розширенні й якісному поліпшенні технічних засобів виробництва в умовах обмежених фінансових ресурсів у виробничо-господарських структур важливого значення набуває обґрунтування критеріїв поетапного визначення пріоритетних напрямів інвестиційних вкладів в основний капітал певних галузей та видів виробничої діяльності.

Слід наголосити, що визначення критеріїв і показників пріоритетності інвестиційних вкладень для коротко-, середньо- та довгострокового періодів суттєво різняться за своїм змістовним наповненням у розвитку інтенсифікації аграрного сектору економіки.

Для короткострокового періоду активними засобами виробництва у рослинницьких галузях є, насамперед, силові й робочі машини – трактори, зернозбиральні, кукурудзозбиральні, бурякозбиральні, кормозбиральні комбайни, інші збиральні технічні засоби, посівні машини, ґрунтооброблювальне знаряддя, машини і обладнання з внесення добрив, захисту рослин від бур'янів, шкідників, хвороб, тобто, увесь кількісний і якісний склад машинно-тракторного парку. Для забезпечення інтенсивного сільськогосподарського виробництва в даному випадку необхідно передусім правильно спланувати за допомогою норм кількість сільськогосподарської техніки, потребу в робочій силі, паливно-мастильних матеріалах, насінні, добривах, заробітній платі для одержання необхідної кількості продукції. Все це повинно проходити через оперативне планування.

Висновки та пропозиції. Отже, пріоритетним завданням у середньостроковому розвитку сільського господарства є невідкладне розв'язання проблеми мобілізації та спрямування інвестиційних коштів у технічне їх оснащення. Магістральним напрямом підвищення ефективності всіх структурних підрозділів АПК є перехід на шлях інтенсивного розвитку. Інтенсифікація сільського господарства означає збільшення виробництва продукції в розрахунку на одиницю ресурсів. Хоч цей процес уже стає реальністю, однак зростання собівартості продукції й зниження фондівіддачі свідчать про те, що збільшення капіталовкладень випереджає зростання валової продукції. Впродовж багатьох років підвищення продуктивності праці відстає від темпів

зростання оплати. Все це істотно уповільнює темпи підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Дослідження показали, що важливого значення для довгострокового періоду набуває підвищення конкурентоспроможності інвестиційного клімату Української економіки щодо іноземних інвестицій, тому що нинішнє інвестиційне середовище, за оцінкою фахівців, належить до найбільш ризикованого. Це свідчить про необхідність активізації діяльності України в створенні реальних умов залучення іноземних інвестицій в економіку держави.

Перспектива подальших досліджень. Вважаємо, що тільки за рахунок значних інвестиційних вкладень можна протягом ближчих двох-трьох років досягти позитивного балансу щодо кількісного складу машинно-тракторного парку. Для вирішення проблеми інвестиційного забезпечення сталого розвитку та інтенсифікації сільського господарства України необхідно: збільшити обсяги та забезпечити цільове використання коштів державної підтримки розвитку аграрного сектора економіки, вжити заходів щодо подолання диспропорцій у міжгалузевих економічних відносинах і створити умови для їх вирівнювання з метою забезпечення норми прибутку в сільському господарстві на рівні не нижчому, ніж у середньому по економіці, стимулювати залучення у сільськогосподарське виробництво іноземних і внутрішніх зовнішньоекономічних інвестицій, зокрема населення, посилити інвестиційну спрямованість аграрної реформи, переважну частину інвестицій в основний капітал, здійснюваних за рахунок всіх джерел фінансування, спрямовувати на оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств, відновлення, технічного переозброєння, реконструкції, модернізації та раціонального використання виробничих потужностей.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: Монографія. - К.: Кі ІКУ, 2005.- 292 с.
2. Білоусько Я.К. Про бюджетну підтримку технічного переоснащення сільського господарства // Агроінком: Аграрний інформаційний науково-виробничий журнал. - К. : "Агропромінвест-інтернешнл". - 2006. - №3/4. - С. 2 – 4.
3. Ривак О.С. Пріоритетні напрями діяльності аграрного сектору економіки // Економіка АПК : Міжнародний науково-виробничий журнал. - К., 2007. - №4(150). - С. 34-39.
4. Саблук П.Т. Стабільні економічні умови як фактор послідовного підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. - 2003. - № 1. - С. 12-17.
5. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови. — К.: ІАЕ, 2002. — С. 143.

Анотація

В статті розглянуто сукупність факторів, що стримують процес інтенсифікації аграрного виробництва.

Ключові слова:

Інтенсифікація, державна підтримка, аграрне виробництво.

Аннотация

В статье рассмотрена совокупность факторов, которые сдерживают процесс интенсификации аграрного производства.

Ключевые слова:

интенсификация, государственная поддержка, аграрное производство.